

Het Earth Charter in actie: ervaringen met en perspectieven voor onderwijs in waarden in Mexico

Tot december 2002 was **Edgar González-Gaudiano** directeur-generaal van het Centre of the Education and Training for Sustainable Development aan het secretariaat voor Milieu, Natuurlijke Hulpbronnen en Visserij van de Mexicaanse federale regering. Tegenwoordig is hij adviseur van het secretariaat voor het onderwijs in zaken van milieueducatie en educatie voor duurzame ontwikkeling. Hij is lid van de Commission of Education and Communication van de IUCN en regionaal president voor Midden-Amerika sinds 2001. Hij is lid geweest van het bestuur van de North American Association for Environmental Education. Hij heeft zes boeken geschreven en er zijn van hem meer dan honderd artikelen gepubliceerd in gespecialiseerde tijdschriften over milieueducatie. González-Gaudiano is de belangrijkste redacteur van het tijdschrift *Tópicos en Educación Ambiental*. Zijn voornaamste doel is het opzetten en uitwerken van het milieuonderwijs in het formele onderwijs, met het Earth Charter als leidraad, en het promoten van het Charter in verschillende sectoren van het openbare leven.

In Mexico is aanzienlijke voortgang geboekt sinds de presentatie van het Earth Charter. Talloze instellingen en organisaties hebben het Charter onderschreven en treffen nu voorbereidingen om het te gaan gebruiken als fundamentele morele gedragscode. Veel organisaties van leraren in het milieuonderwijs hebben zich openlijk voor het Charter uitgesproken, maar met de grote onderwijsorganisaties, met name de onderwijzers, is dat niet het geval. Er is dus sprake van een langzame maar belangrijke vooruitgang bij de toepassing van het Earth Charter als duidelijk omschreven onderdeel van het onderwijspakket dat op scholen wordt gebruikt.

Tallose intensieve cursussen zijn door leraren gegeven in een toenemend aantal Mexicaanse staten en er zijn versies geschreven die geschikt zijn voor jongeren en kinderen. Natuurlijk heeft de gedrevenheid van het National Committee ook een rol gespeeld. Zo zijn we er op nationaal niveau in geslaagd het Earth Charter opgenomen te krijgen in verschillende opfriscursussen voor onderwijzers van basisscholen. Met name de prin-

cipes van Deel II, Ecologische integriteit, vormen een belangrijk deel van een module over biodiversiteit in de algemene cursus: Het milieuprobleem, gezien vanuit school en klas.¹ Bovendien is het Earth Charter verwerkt in twee lesprogramma's: wetenschap en techniek² en burgerlijke en ethische gedragscode, in het nieuwe leerplan voor het middelbaar onderwijs. Maar dit is niet voldoende; een grotere en constante vooruitgang is vereist. We werken nu aan het opstellen van een strategie om onderwijsspecialisten meer bewust te maken van in het Earth Charter omschreven waarden. Naar onze mening is dit de meest effectieve manier om het Earth Charter de door ons beoogde impuls te geven.

In uiterst korte tijd heeft het onderwijs in normen en waarden op Mexicaanse basisscholen radicale veranderingen ondergaan. Twintig jaar geleden hanteerde men in het openbaar onderwijs nog een buitensporig strak, op allerlei voorschriften berustend lesprogramma, waarin niets stond over de vele problemen waar kinderen mee te maken krijgen. Het programma was gericht op het overbrengen van een aantal gedragsnormen, gebaseerd op algemeen aanvaarde wijsheid en werd onderwezen op een oersaai manier. Door de gebruikte onderwijsmethodiek en het feit dat er geen tekstboeken waren, verloor het onderwerp langzaam zijn relatieve belangrijkheid in het leerplan en werd de lesstof maar af en toe en onsystematisch bijgesteld. Het onderwijzen van normen en waarden heeft op basisscholen steeds minder aandacht gekregen, met het gevolg dat kinderen tegenwoordig in staat zijn om enorme hoeveelheden informatie te verwerken en de onderliggende logica van een computerprogramma vrijwel meteen begrijpen, maar heel wat minder snel zijn in het begrijpen van de gevolgen die deze pas verworven informatie voor hun eigen leven heeft.

Elk historisch moment heeft echter zijn eigen kenmerken en de tijd waarin wij leven is, onder veel meer, een moment van crisis; een van de vele crises die zo veelvuldig zijn opgetreden dat ze bijna permanent zijn geworden: milieucrisis, economische crises en zeker ook crises van normen en waarden. De millenniumwisseling heeft ons, als mensheid, gedwongen om een duister beeld van onszelf onder ogen te zien, een beeld dat ons onszelf toont als half leeg, zonder vooruitzichten of hoop en zonder

richting of gevoel voor de toekomst. Enkele van de wensdromen van vroeger zijn werkelijkheid geworden en hebben hun beperkingen laten zien.

De talloze huidige problemen en ons beeld van onszelf hebben de kwestie van normen en waarden in ons onderwijssysteem weer belangrijk gemaakt, maar dit keer vanuit een ander perspectief – dat beter past bij onze ingewikkelde tijd en meer gericht is op de mensenrechten, respect voor verschillen, multiculturele aspecten, democratie, gelijke rechten voor mannen en vrouwen, artistieke waardering, behoud van de kwaliteit van het milieu, bescherming van het leven en nog veel meer kwesties waar de beschaving van de moderne wereld weinig oog voor heeft. De discussie richt zich nu op de opvoeding van een bevolking die in staat is om samen te leven en solidariteit te tonen en respect voor elkaars individualiteit. Het is echter duidelijk dat dit perspectief nog te fragmentarisch is; het is er niet in geslaagd om een manier te vinden om kwesties te coördineren waar individuele initiatieven en sociale bewegingen zich weliswaar afzonderlijk mee hebben beziggehouden, maar die niettemin nauw met elkaar samenhangen.

Waarden worden ingedeeld in ingewikkelde gedragscodes, die op uiteenlopende, soms zelfs tegenstrijdige manieren verbonden zijn op verschillende niveaus; maar deze schetsen op een of andere manier het profiel van de persoon die je wilt worden, met andere woorden een enigszins verbeterde versie van jezelf. Maar deze gedragscodes zijn veranderende structuren die worden aangepast op grond van ervaring en de sociale gebruiken waar wij, als individuen, mee te maken hebben. Tegenwoordig zien we zeer snelle veranderingen in deze aanpassing van identiteiten en subjectiviteiten; de mensen leggen zich liever niet meer definitief vast, zelfs niet in hun gevoelsleven, en nog veel minder wat betreft het lidmaatschap van politieke of sociale actiegroepen. In plaats daarvan zien we een breed spectrum van vage, wisselende interesses, speciaal bij jonge mensen. Dit is er de oorzaak van dat ze snel van de ene vorm van engagement overschakelen op de andere, in een proces dat sommige schrijvers (Arditi, 2000) nomadische of 'wisselende betrokkenheid' hebben genoemd.

Dit maakt het onderwijzen van waarden erg moeilijk. We moeten echter inzien dat uiteindelijk alle schoolprogramma's impliciet een al dan niet duidelijke morele code hebben, die volledig tot uiting komt in het hele onderwijssysteem³ en alle schoolrituelen en lespraktijken. In dit opzicht blijkt het Earth Charter een goed van pas komend voorstel dat, door middel van vier basisprincipes, enkele van de belangrijkste problemen van onze tijd onder woorden brengt. De methodologische en didactische problemen duren echter voort, vooral gezien de aard van het institutionele milieu waarin wij werken en de verzwakking van gevestigde instellingen.

We bestuderen momenteel een voorstel om het dramatische effect van film te gebruiken voor de analyse van enkele punten

uit het Earth Charter, als aanvulling op het werk van degenen die onderzoek hebben gedaan naar onderwijs in normen en waarden. Het idee is om gebruik te maken van het grote aantal onderwerpen naar aanleiding van de vier delen van het Earth Charter die al beschikbaar zijn in de filmwereld en zo de leerervaring te versterken door heftige emoties op te roepen bij het overbrengen van de boodschap. De bedoeling van dit debat is niet zozeer om te overtuigen of om het eens te worden over interpretaties, maar om de persoonlijke gevoelens de vrije loop te laten bij blootstelling aan een esthetische ervaring, die bestaat uit het aanpassen van de eigen ervaring.⁴

Het belang van het gebruiken van een esthetische ervaring voor het onderwijs is dat het ons doet twijfelen aan onze vastgeroeste persoonlijke ideeën en ons wakker schudt; met andere woorden, het verstoort de redeneringen die onderdeel van ons wezen zijn geworden door hun juistheid en grondslagen in twijfel te trekken, wat een basisvoorwaarde is om voeling te hebben met waarden. Gianni Vattimo (2000, blz. 21) zegt hierover: "De esthetische ervaring geeft ons inzicht in andere mogelijke werelden, en onthult daarmee de relatieve onzekerheid en het ongedefinieerde karakter van de 'werkelijke' wereld waartoe we onszelf beperkt hebben."

Tenslotte proberen we ons voordeel te doen met de diepe betekenis van het Earth Charter door uit te stijgen boven conventionele pedagogische activiteiten, niet met de bedoeling om meer informatie te leveren of om eens iets leuks te doen – op zich geen slecht idee – maar voornamelijk om te proberen de betrouwbare, beschermende laag af te breken die het moderne beschavingsproces om ons heen heeft gevormd, en die ons steeds ongevoeliger en steeds minder toegankelijk maakt voor de waarde en de schoonheid van het leven. ●

Bronnen

Ortigosa, L.S. (2002) 'Education in values through the cinema and arts.' In: Ibero-American Education Journal, no. 29. OEI (mei-augustus).
Vattimo, G. (2000). 'Postmodern: A transparent society?' In: Arditi, B. The opposite of the difference. Identity and politics. Caracas, Nueva Sociedad.

Noten

- 1 De algemene colleges zijn intensief, duren in totaal 40 uur en worden door de leraren gegeven buiten het normale collegerooster om. Meestal worden ze beschouwd als een pluspunt voor de studenten die deze colleges volgen.
- 2 Het programma wetenschap en technologie is verantwoordelijk voor het collegemateriaal natuurkunde, scheikunde en biologie in het basisleerplan.
- 3 Dit geldt ook voor de natuurwetenschappen, die beweren objectief te zijn.
- 4 Verschillende didactische technieken zijn hiervoor gebruikt, zoals rollenspelen, groepsonderwijs enz.